

SYSTÉMOVÉ PROJEKTY ESF PRO ROZVOJ ODBORNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

Helena Marinková
NÚOV

1. Celoživotní učení

Společnost, ve které žijeme, je často označována jako **společnost vědění** či znalostní společnost (knowledge society), popř. učící se společnost (learning society); v odlišném kontextu jsou pak užívány výrazy ekonomika založená na znalostech (knowledge-based economy), ekonomika tažená znalostmi (knowledge-driven economy) či znalostní ekonomika (knowledge economy)¹. Společné je pro všechny uvedené názvy fakt, že reflektují a zdůrazňují podstatnou změnu našeho života – **vědění se stává dominantní produktivní silou**.

Některé z uvedených termínů užívá ve svých materiálech i Evropská rada či Evropská komise. Zde má sousloví společnost založená na znalostech často normativní význam – jedná se o cíl, ke kterému by společnost měla směřovat, o jehož naplnění by měla usilovat. Jde tedy o **vyjádření žádoucího trendu společenského vývoje**.

Napomoci realizaci společnosti vědění mají přístupy opět normativního charakteru, které vznikají zejména na úrovni vzdělávací politiky. Jedná se především o koncept **celoživotního učení**, které směřuje jednak k **celoživotní zaměstnatelnosti**, jednak k **rozvoji jedince**. Celoživotního učení, které je chápáno jako „cílevědomá neustálá vzdělávací činnost, vykonávaná s cílem zlepšovat znalosti, dovednosti a kompetence“² se „musí stát vůdčím principem pro poskytování a účast na vzdělávání v jakémkoli jeho kontextu“³. Celoživotní učení má dva stejně důležité cíle: „podporovat aktivní občanství a podporovat zaměstnatelnost“⁴.

Důležité je, že celoživotní učení je vnímáno jako **celoživotní** do jisté míry uvědomovaný a reflektovaný proces, který probíhá **v celé šíři života**. Jde tedy o všechny učební aktivity, které napomáhají osobnímu, občanskému i sociálnímu rozvoji jedince a v jejichž důsledku se zvyšuje uplatnitelnost jedince na trhu práce. Celoživotní učení se zaměřuje na procesy učení a jejich výsledky - nikoli pouze a především na instituce, ve kterých probíhá vzdělávání. Učení již není chápáno pouze jako nezbytná součást vzdělávání, naopak vedle **formálního učení** (tj. učení, které je

¹ VESELÝ, A. Společnost vědění jako teoretický koncept. *Sociologický časopis*, 2004, roč. 40, č. 4, s. 434.

² *Memorandum o celoživotním učení*. Praha: MŠMT, 2001, s. 5

³ tamtéž, s. 5

⁴ tamtéž, s. 8

součástí vzdělávacích procesů realizovaných ve vzdělávacích institucích a které vede k získání uznávaných certifikátů a kvalifikací), je zdůrazňován význam **neformálního učení** (tj. učení, které je součástí vzdělávacích procesů realizovaných vedle hlavních vzdělávacích systémů – např. na pracovišti, v zájmových organizacích či soukromé vyučování - a zpravidla nevede k získání formalizovaného certifikátu) a **informálního učení** (přirozená součást života, na rozdíl od formálního a neformálního učení nemusí být informální učení záměrné, proto si jeho účastníci nemusí být vědomi dosažených výsledků).

Pokud je žádoucí, aby se lidé učili, což velká část z nich bez ohledu na cíle vzdělávací politiky stejně dělá, je potřebné změnit přístup k výsledkům jejich učení. Pokud máme chápat a podporovat učení v celé jeho šíři, nemělo by tomuto pojetí odpovídat i **pojetí výsledků učení** – z jakého důvodu by měly být nadále uznávány a certifikovány pouze výsledky formálního vzdělávání?

2. Výsledky celoživotního učení

Uznání a certifikace výsledků učení může být nejen motivací, ale má i své praktické dopady. Certifikát, který dokladuje, že jeho nositel disponuje určitými vědomostmi, dovednostmi či kompetencemi, může zlepšit postavení nositele certifikátu na trhu práce, zvýšit jeho zaměstnatelnost. Proto jsou v řadě zemí dlouhodobě vyvíjeny postupy, které vedou k uznání a certifikaci neformálně a především informálně získaných znalostí, dovedností a kompetencí. Mezi nejznámější patří britské „Uznávání výsledků předchozího učení“ (**APL** – Accreditation of Prior Learning) a „Uznávání předchozího učení praxí“ (**APEL** – Accreditation of Prior Experiential Learning) či francouzský diagnostický a poradenský proces pro dospělé **Bilan de compétences**. Výsledkem tohoto procesu je tzv. formativní hodnocení, které není certifikátem potvrzujícím kompetence držitele, ale syntetickým dokumentem analyzujícím a hodnotícím schopnosti a dovednosti jednotlivce. Jeho součástí je i návrh specifikující možnosti, kterými by držitel certifikátu mohl dosáhnout svých cílů v profesním životě.

Ve Francii byl systém Bilan de compétences rozšířen o sumativní hodnocení, a to konceptem **Validation des Acquis Professionnels (tzv. VAP)**, který bral při získávání formálních kvalifikací v úvahu i předchozí zkušenost ze zaměstnání a umožňoval získat kredity pokrývající část kurzu nebo studia. Systém VAP byl v roce 2002 na základě zákona **Loi de la modernisation sociale** rozšířen na všechny hlavní typy kvalifikací a umožňuje získat kvalifikace na základě hodnocení a uznání znalostí, dovedností a kompetencí získaných prostřednictvím zkušenosti. Tento nový rozšířený koncept identifikace, hodnocení a uznávání se nazývá **Validation des Acquis de l'Expérience (VAE)**. Cílem těchto systémů je rozpoznat, hodnotit a uznat znalosti, dovednosti a kompetence, které

jedinci získali v různém čase a v různých kontextech. Znalosti, dovednosti a kompetence, kterých si jedinci často ani nejsou vědomi.

Teprve vytvořením systémů, které v českém prostředí označujeme **uznávání výsledků neformálního vzdělávání a informálního učení**, a jejich zavedením do reálné praxe budou vytvořeny nezbytné podmínky pro skutečné naplňování konceptu celoživotního učení. Tyto systémy ovšem zatím v české prostředí chybí.

Příprava uznávání výsledků neformálního vzdělávání a informálního učení je velmi složitá a je smysluplné propojit ji s řadou dalších systémových kroků, aby prostředí, ve kterém bude uznávání realizováno, získalo odpovídající charakteristiky. K přípravě jak žádoucího prostředí, tak vlastního systému uznávání směřuje v posledních letech projektová činnost Národního ústavu odborného vzdělávání v Praze. V letošním roce Národní ústav odborného vzdělávání získal možnost podílet se na realizaci systémových projektů OP RLZ, které jsou spolufinancovány ESF. Tím šance na úspěšné řešení dané problematiky výrazně stouply.

3. Projekty na podporu rozvoje celoživotního učení

Projekt OECD Úloha národních systémů kvalifikací v prosazování celoživotního učení, k jehož řešení byl NÚOV přizván, se zaměřil na vymezení role národních kvalifikačních systémů v celoživotním učení. Navrhnout pojetí a způsob vytvoření Národní soustavy kvalifikací podporující celoživotní učení bylo cílem té části projektu nazvaného Vzdělávání, výzkum a vývoj jako klíčové faktory rozvoje společnosti a ekonomiky, za kterou zodpovídal v projektu řešeném NVF NÚOV.

3.1 Národní soustava kvalifikací

Cílem systémového projektu **Rozvoj národní soustavy kvalifikací podporující propojení počátečního a dalšího vzdělávání** (NSK) je řešit jednak tvorbu systémového základu Národní soustavy kvalifikací a jeho pilotního naplňování, jednak vytvořit nástroje pro podporu využívání výstupů tohoto projektu v praxi.

NSK bude vymezovat kvalifikace (a to kvalifikace úplné a kvalifikace dílčí) a popisovat vzájemné vazby mezi nimi. Dále bude vymezovat tzv. **kvalifikační a hodnotící standardy.**

Základními prvky Národní soustavy kvalifikací budou **úplné a dílčí kvalifikace** (uznávané výsledky učení) a **standardy** (dohodnuté a strukturované popisy kvalifikací a způsobů, jimiž se bude ověřovat osvojení odpovídajících znalostí, dovedností a kompetencí jednotlivcem).

NSK bude propojovat všechny tyto prvky v jednotném a všem zájemcům dostupném informačním systému. Prostřednictvím vytvořené NSK budou moci sociální partneři „sdělovat své požadavky“ na cíle a obsah vzdělávání.

Národní soustava kvalifikací podpoří srozumitelnost, přehlednost a srovnatelnost kvalifikací a jim odpovídajících znalostí, dovedností a kompetencí. Tak bude vytvořeno makroprostředí vhodné pro vývoj systému uznávání výsledků neformálního vzdělávání a informálního učení.

Hodnotící standardy, které budou v rámci systémových projektů NSK, Kvalita (části Reforma závěrečné zkoušky) a Uznávání výsledků neformálního vzdělávání a informálního učení v sítích škol poskytujících vzdělávací služby pro dospělé (UNIV) připraveny pro všechny obory vzdělání na úrovni ISCED 3C, se stanou jedním z nosných prvků celého systému. **Hodnotící standard** chápeme jako soubor kritérií pro hodnocení toho, zda žák, dospělý nebo kdokoli jiný disponuje příslušnými kompetencemi požadovanými kvalifikačním standardem oboru vzdělání resp. uznávanou kvalifikací nebo její dílčí částí. Hodnotící standard bude obsahovat **cílové a dílčí kompetence**, které se vážou k danému oboru vzdělání, a **kritéria, na základě kterých budou posuzovány uchazečovy kompetence**.

3.2 EPANIL

Problematikou hodnotících standardů se NÚOV zabývá od loňského roku v rámci projektu **EPANIL** (**E**uropean **C**ommon **P**rinciples for the **A**ccreditation of **N**on-formal and **I**nformal **L**earning in Lifelong Learning; Společné evropské principy pro identifikaci, hodnocení a uznávání výsledků neformálního vzdělávání a informálního učení v rámci celoživotního učení), který je pilotním projektem programu Leonardo da Vinci. Při práci na projektu budou využity zkušenosti ze zemí, kde systémy pro identifikaci a uznávání fungují již delší dobu, konkrétně z Francie, Velké Británie. Vedle NÚOV, který je koordinátorem projektu, se na jeho realizaci podílejí další partneři z ČR - Vysoká škola podnikání v Ostravě, resp. sdružení Svět vzdělávání, Regionální hospodářská komora Ostrava a DAKOL - Soukromé střední odborné učiliště, s.r.o. V současné době je pro potřeby projektu zpracováván hodnotící standard oboru kuchař. Projekt se bude zabývat i otázkami týkajícími se přípravy pracovníků na práci v systému uznávání.

3.3 UNIV

Výsledky uvedeného projektu **EPANIL** budou využity v systémovém projektu **Uznávání výsledků neformálního vzdělávání a informálního učení v sítích škol poskytujících vzdělávací služby pro dospělé** (UNIV). Obecným cílem projektu je rozvoj dalšího vzdělávání v České republice, a to prostřednictvím zapojení středních škol a vyšších

odborných škol do jeho realizace. Tohoto cíle hodlá projekt dvěma cestami:

- A) vybudováním sítí škol v šesti krajích, které budou vedle počátečního vzdělávání realizovat i další vzdělávání;
- B) vytvořením a pilotním ověřením systému uznávání výsledků neformálního vzdělávání a informálního učení.

V případě tvorby sítí škol naváže NÚOV na úspěšně realizované projekty **KRAJ** (Komplexní rozvoj aktivit jednotlivců; realizován z prostředků programu Phare 2000 v letech 2002–03 v Moravskoslezském kraji) a **CVLK** (Centrum vzdělanosti Libereckého kraje, realizován v letech 2003–04 v Libereckém kraji z prostředků Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) a Libereckého kraje). Vedle přípravy programů dalšího vzdělávání bude pozornost soustředěna především na přípravu tzv. koordinačního centra sítě, jehož role je v činnosti sítě nezastupitelná, koordinační centrum sítě plní následující role:

- koordinační (koordinace práce škol při tvorbě programů dalšího vzdělávání a koordinace spolupráce se sociálními partnery);
- koncepční (konceptce rozvoje sítě škol, priority činnosti sítě);
- metodická (pomoc školám při tvorbě i realizaci programů DV);
- evaluační (evaluace programů DV; evaluace realizace programů DV; evaluace institucí, které chtějí vstoupit do sítě);
- vzdělávací (vzdělávání pedagogických pracovníků škol zapojených do sítě);
- informační a poradenská (informace o nabídce programů; informace o potřebách trhu práce; studijní poradenství; kariérové poradenství);
- vývojová (sledování nových trendů v oblasti dalšího vzdělávání a jejich implementace do činnosti sítě);
- projektová (zapojení se do projektů podporujících rozvoj celoživotního učení);
- role autority a realizátora uznávání výsledků neformálního vzdělávání a informálního učení – právě v této roli se oba výše uvedené cíle projektu protínají a funkčně doplňují.

Naplnování druhého cíle projektu UNIV předpokládá nejen vytvořit výše zmíněné hodnotící standardy, včetně kritérií, metod a postupů, které umožní ověřit zda vůbec a do jaké míry jedinec disponuje požadovanými kompetencemi, znalostmi či dovednostmi, ale i připravit pracovníky, kteří budou schopni proces uznávání realizovat.

Na procesu uznávání se vedle samotného uchazeče bude podílet především „**poradce**“, který spolu s uchazečem bude nejprve identifikovat možné uchazečovy kompetence (v procesu identifikace je možné odhalit i kompetence, které si sami uchazeči neuvědomují) a posléze shromažďovat tzv. **důkazy** dosvědčující, že uchazeč požadované kompetence skutečně získal. V další fázi pak bude uchazeč (resp. důkazy osvědčující jeho kompetence) posouzen hodnotiteli. Poslední fáze zahrnuje proces **certifikace prokázaných kompetencí** a u řady uchazečů i

doporučení **dalšího vzdělávání, které by mohlo vést až k získání certifikátu osvědčujícího získání úplné či dílčí kvalifikace.** Nezbytnou součástí projektu proto bude tvořit vzdělávání budoucích „poradců“ a hodnotitelů stejně jako pedagogických pracovníků škol zapojených do sítí.

Pokud totiž bude uchazeči doporučeno účastnit se dalšího vzdělávání, aby si doplnil chybějící kompetence, dovednosti či znalosti, předpokládá se, že toto vzdělávání bude realizováno zejména ve školách zapojených do uvedených sítí. Zde tedy opět dojde k propojení obou cílů systémového projektu UNIV.

Obecná koncepce uznávání bude pilotně ověřována v již existujících sítích škol poskytujících vzdělávací služby pro dospělé, kterými je sdružení Svět vzdělávání v Moravskoslezském kraji a Centrum vzdělanosti Libereckého kraje v Libereckém kraji. V každé síti budou ověřovány 2 obory vzdělání.

4. Závěr

Uvedené systémové projekty výrazně přispějí – alespoň všichni, kteří se podílejí na jejich realizaci to předpokládají – k rozvoji celoživotního učení v České republice. Projekt národní soustava kvalifikací vytvoří systémový promyšlený rámec pro hodnocení, uznávání a srovnávání, resp. propojování výsledků učení. Projekt UNIV vytvoří potřebou koncepci, postupy a nástroje vlastního systému uznávání a připraví na jeho realizaci pracovníky. Současně bude v rámci projektu UNIV vytvořeno prostředí – síť škol – ve kterém budou moci být vytvořené postupy realizovány.

Kontakty

Manažer projektu UNIV

PhDr. Jana Bydžovská
Národní ústav odborného
vzdělávání

Weilova 1271/6, 102 00 Praha 10

tel.: +420 274 860 750

fax: +420 274 863 380

e-mail: bydzovsk@nuov.cz

web: www.nuov.cz

Manažer projektu NSK

RNDr. Miroslav Kadlec
Národní ústav odborného
vzdělávání

Weilova 1271/6, 102 00 Praha 10

tel.: +420 274 860 750

fax: +420 274 863 380

e-mail: kadlec@nuov.cz

web: www.nuov.cz

JAK ZÍSKAT KVALIFIKACI

Hana Čiháková
NÚOV

Pilotní projekt Leonardo da Vinci EPANIL (European Common Principles for the Accreditation of Non-formal and Informal Learning in Lifelong Learning; Společné evropské principy pro identifikaci, hodnocení a uznávání výsledků neformálního vzdělávání a informálního učení v rámci celoživotního učení)

Systemový projekt Uznávání výsledků neformálního vzdělávání a informálního učení v sítích škol poskytujících vzdělávací služby pro dospělé (**UNIV**) a projekt Národní soustava kvalifikací (**NSK**) budou mimo jiné využívat i výsledky získané v pilotním projektu Leonardo da **EPANIL**, jehož koordinátorem je Národní ústav odborného vzdělávání v Praze. Dvouletý pilotní projekt byl zahájen v říjnu 2004 a jeho partnery jsou jak země západní Evropy (Velká Británie, Francie a Německo), ve kterých jsou již implementovány systémy identifikace, hodnocení a uznávání neformálního vzdělávání a informálního učení, tak nové členské země EU (Česká republika, Polsko a Slovensko), kde se na přípravě těchto systémů pracuje.

V rámci partnerství v projektu chceme využít zkušeností ze zemí, kde systémy pro identifikaci a uznávání fungují již delší dobu a tyto poznatky modifikovat pro podmínky České republiky, Polska a Slovenska. Zde budou výsledky projektu také **pilotně ověřovány**. V České republice je projekt umístěn do Moravskoslezského regionu, kde jsou našimi partnery Vysoká škola podnikání v Ostravě a její centrum Svět vzdělávání a Regionální hospodářská komora Ostrava. Pilotní ověřování bude probíhat především ve středním odborném učilišti Dakol v Petrovicích u Karviné.

Cílovou skupinou projektu jsou dospělí bez kvalifikace nebo s nízkou úrovní kvalifikace (se vzděláním na úrovni ISCED 2 či neukončeným vzděláním na úrovni ISCED 3), ale s pracovní zkušeností v oboru kuchař, který jsme si vybrali pro pilotní ověřování. Typickým kandidátem by měl být člověk, který již pracoval nebo pracuje v oboru kuchař, ale má jen základní vzdělání, navíc je nezaměstnaný nebo je nezaměstnaností ohrožen. S pomocí úřadu práce budeme takové kandidáty vyhledávat a motivovat je pro spolupráci na pilotním ověřování. Náš projekt bude nabízet těmto znevýhodněným nezaměstnaným osobám a osobám ohroženým nezaměstnaností příležitost vstoupit do dalšího vzdělávání a odborné přípravy na základě uznání jejich životních a pracovních zkušeností. Účast v projektu by jim měla přinést získání přehledu (tzv. portfolia) o jejich odborných kompetencích a tím přispět

k získání pracovního místa nebo ke snazšímu vstupu do dalšího vzdělávání.

Při pilotním ověřování bude využit hodnotící standard pro obor kuchař (ISCED 3C), který je vytvářen v rámci projektu a bude vhodný pro ověřování systému identifikace a hodnocení. NÚOV sice postupně vytváří hodnotící standardy pro obory vzdělání, ale ty jsou určeny především pro potřeby škol, které své žáky dobře poznají během studia. V systému identifikace a uznávání jsou však rozpoznávány a hodnoceny kompetence lidí, o nichž poradce a hodnotitel většinou nic neví, a proto musí být hodnotící standard vytvořený pro počáteční vzdělávání dále doplněn o podrobná hodnotící kritéria, která umožní posoudit úroveň odborných kompetencí daného člověka.

V Národním ústavu odborného vzdělávání již byla připravena pracovní verze tohoto hodnotícího standardu. Při přípravě této verze jsme využili informace o profesních profilech, které nám poskytli naši zahraniční partneři. Pracovní verze hodnotícího standardu byla představena našim sociálním partnerům (Regionální hospodářská komora Ostrava, DAKOL - Soukromé střední odborné učiliště Petrovice u Karviné, spol. s r. o., UNIHOST Ostrava - Sdružení podnikatelů v pohostinství, stravovacích a ubytovacích službách ČR, AHOL - SOŠ, s. r. o.). Tito partneři se podílí na dopracování a úpravě této pracovní verze tak, aby byla využitelná pro pilotní ověřování. Spolupráce se sociálními partnery je velmi důležitou součástí projektu, která, jak doufáme, napomůže k uznání výsledků pilotního ověřování sociálními partnery, což je pro úspěch projektu velmi důležité.

V pilotním ověřování budeme porovnávat odborné kompetence kandidáta s hodnotícím standardem a vytvoříme portfolio odborných kompetencí daného kandidáta, o nichž mu vydáme osvědčení. Toto osvědčení by mu mělo pomoci uplatnit se lépe na trhu práce. Nabídneme mu také, aby si případné chybějící kompetence doplnil v nějaké formě zkráceného studia a získal tak výuční list. Tuto možnost bude mít na soukromé škole Dakol v Petrovicích u Karviné, která se do projektu zapojila a kde bude probíhat pilotní ověřování. Dnes ještě zaměstnavatelé nemusí uznat dokument, který popisuje kompetence daného kandidáta, ale po přijetí zákona o dalším vzdělávání včetně tzv. národní soustavy kvalifikací, k tomu budou vytvořeny předpoklady.

V rámci projektu budou dále připraveny vzdělávací kurzy pro hodnotitele a poradce, kteří budou při procesu identifikace a hodnocení výsledků předchozího učení pracovat s jeho kandidáty. Úkolem poradců bude poskytnout těmto lidem rady, jak postupovat v dalším vzdělávání, jak vhodně zaměřit jejich profesní kariéru se zřetelem k jejich přáním a prokazovaným kompetencím, znalostem a dovednostem. Hodnotitelé budou identifikovat, hodnotit a uznávat odborné kompetence kandidátů vzhledem k hodnotícímu standardu vybraného oboru.

V rámci pilotního projektu EPANIL bude vytvořeno a pilotně ověřeno několik materiálů, které bude možno využít v systémových projektech UNIV a NSK, v jejichž rámci bude systém identifikace, hodnocení a uznávání výsledků neformálního vzdělávání a informálního učení dále rozvinut a zahájena jeho implementace.

Kontakt:

Koordinátor projektu EPANIL

Ing. Hana Čiháková
Národní ústav odborného vzdělávání
Weilova 1271/6, 102 00 Praha 10
tel.: +420 274 862 251-6
fax: +420 274 863 380
e-mail: cihakova@nuov.cz
web: www.nuov.cz